

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми
012 Дошкільна освіта
Раїса ПШЕНИЧНА
Керівник: док. пед. наук,
професор Борис АНДРІЄВСЬКИЙ
Рецензентка: Тетяна ХОРУЖЕНКО,
вихователь-методист ЗДО № 4
Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Пізнавальна діяльність як засіб розвитку особистості	9
1.1. Проблема формування пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти у сучасних умовах	
1.2. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу щодо формування особистості дітей дошкільного віку	
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови організації пізнавальної діяльності	12
2.1. Організація розвивального середовища закладу дошкільної освіти	12
2.2. Пізнавальні активність як чинник сформованості пізнавальної діяльності дошкільника	15
2.3. Розвиток дослідницьких умінь здобувачів дошкільної освіти як умова самореалізації в пізнавальній діяльності	21
2.4. Форми, методи формування пізнавальної діяльності	26
2.5. Аналіз результатів спостереження організації пізнавальної діяльності	32
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	47
Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	47

ВСТУП

Сучасні теорія і практика дошкільної освіти презентує основний постулат: світ, до якого приходять дитина непередбачений, різноманітний, багатий на дива. Тому потрібні знання, що допоможуть дитині ознайомитися з навколишнім середовищем, розібратися у якостях предметів, їхньому призначенні. Дитині важливо розуміти що відбувається, ідентифікувати себе до соціальних, моральних норм суспільства.

«Однією з ключових ознак сучасної педагогічної науки й практики є спрямованість на забезпечення життєдіяльності як важливої складової повноцінного розвитку особистості людини, починаючи з перших років життя. Дитинство – унікальний, самоцінний період становлення особистості, який має яскраво виражену специфіку вікового розвитку, що вимагає особливого педагогічного супроводу й сприятливих умов» [12].

Слід підкреслити: «в освітніх документах віддзеркалюються прогресивні заміни в українському суспільстві, де ідеї нової концепції дошкільного виховання відповідають принципам демократизації, гуманізації, орієнтації на вияв і розвиток індивідуальних можливостей дітей, зокрема оптимізацію їхньої пізнавальної діяльності» (Лугіна).

Як відомо, пізнавальна діяльність пронизує всі сфери розвитку дитини дошкільного віку. Активізація пізнавальної діяльності найперше завдання педагогів закладів дошкільної освіти.

Організації пізнавальної діяльності та активізації розумових дій дошкільників приділяли увагу багато вчених і педагогів-практиків (Л.Артемова, Н.Беленька, Н.Гавриш, А.Богущ, З.Карпенко та ін.). Науковцями доведено необхідність створення психолого-педагогічних умов для розвитку пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти.

Однак, звертаючи увагу на воєнний стан в області, актуальність процесу організації пізнавальної діяльності набула нових акцентів.

Вибір проблеми дослідження обумовлено інтересом щодо активізації пізнавальної сфери старших дошкільників і сформульовано як «Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів».

Метою дослідження є визначення і обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти.

Завдання:

1. Обґрунтування психолого-педагогічних особливостей пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти.
2. Визначення педагогічних умов активної самореалізації старших дошкільників у пізнавальної діяльності.
3. За результатами спостереження довести раціональність обраних методів і прийомів розвитку пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – організація пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти

Предмет дослідження – розвиток пізнавальної активності старших дошкільників педагогічно доцільними методами і прийомами у розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань нами використано такі методи: вивчення та аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, практику закладів дошкільної освіти (Інтернет джерела) з

проблем організації пізнавальної діяльності дошкільників, спостереження, якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

База дослідження – Комунальний дошкільний навчальний заклад (ясла - садок) № 9 «Оленка» санаторного типу Каховської міської ради Херсонської області. Спостереження проводилось з групою у 9 дітей старшого дошкільного віку.

Апробація: результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, за результатами надруковано статтю в збірнику «Магістерські студії» за темою «Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку».

Практичне значення. У роботі обґрунтовано: актуальність процесу вирішення питань організації пізнавальної діяльності; педагогічні умови розвитку пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти, зокрема виокремлено і впроваджено у роботу вихователя методи вальдорфської педагогіки (вільне виховання, проектні методи), активізації пізнавальної діяльності, засоби створення розвивального середовища; розроблено критерії й показники рівнів самореалізації здобувачів дошкільної освіти в пізнавальної діяльності. Результати дослідження можуть бути запроваджені у практику роботи методичних об'єднань закладів дошкільної освіти з метою цілеспрямованого впливу на виявлення і розвиток пізнавальної самостійності, забезпечення умов індивідуальності та варіативності, інтенсивності пізнавальних процесів, вільного виховання.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

Пізнавальна діяльність як засіб розвитку особистості

1.1. Проблема формування пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти у сучасних умовах

Як відомо з практики організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, педагогам необхідно враховувати психофізіологічні особливості і закономірності розвитку дітей дошкільного віку. В ефективному освітньому процесі засвоєння знань, умінь і навичок здійснюється в єдності із всебічним розвитком особистості.

Цілком справедливо і своєчасно у цьому зв'язку О.Сухомлинська гостро ставить питання про те, що «Україні вкрай необхідні методики, які з раннього дитячого віку привчають дітей до самостійного мислення і самоконтролю, як захисні механізми для існування в суспільстві, формування в особистості можливостей висловлювати, відстоювати свою думку, умінь виразити себе» [6, с.12].

Науковцями доведено, що «у старшому дошкільному віці розвиток пізнавальної сфери – це складний комплексний феномен, який включає розвиток пізнавальних процесів, що регулюють діяльність дошкільника та особистісну активність у пізнанні» [36]. Тому, «саме забезпечення дитячої допитливості, ініціативності, самостійності у пізнанні, а також зорієнтованість освітньо-виховного процесу на забезпечення якісних вікових утворень пізнавальної сфери були виокремлено в якості критеріїв оцінки умов розвитку та виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі» [4].

Феномен пізнавальної активності як один із найважливіших чинників навчання постійно привертає увагу дослідників, оскільки взаємодія людини із навколишнім світом можлива тільки завдяки її активної діяльності. «Під пізнавальною активністю слід розуміти

самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях» [37, с. 88].

Слушною є думка про те, що «розвиток пізнавальної активності у дитини є обумовленим позицією дорослого. Уважне ставлення дорослих до пізнавальної потреби дітей, організація відповідних проблемних ситуацій, сприяє становленню впевненості дитини у своїх власних силах, а це зумовлює оптимальний розвиток її пізнавальної сфери, адже пізнавальна активність – це і потреба пізнання, й спонукувана нею пізнавальна діяльність» [37].

У дослідженнях Л.Шумей проаналізовано праці Г. Костюка, В.Сухомлинського та інших, де зазначається: «саме майстерність виховного впливу полягає у пробудженні й спрямуванні саморуку, саморозвитку, самостійної діяльності дитини, її пізнавальної активності, творчої ініціативи у розв'язанні як життєвих, так і спеціально створених дорослими ситуацій. ... Пізнавальні ж здібності дитини насамперед характеризуються пізнавальною активністю, можливостями розв'язувати пізнавальні завдання, зокрема проблемні, виходити за межі заданого, перетворювати його, застосовуючи при цьому різні способи і засоби [44].

Тому сучасний педагог має бути готовим до активізації пізнавальної діяльності, він має володіти активними методами і прийомами організації такої діяльності. У той же час, готовність педагога до розвитку пізнавальної активності є «складним утворенням, що включає: усвідомлення педагогами необхідності і важливості вирішення цієї проблеми, знання психолого-педагогічних механізмів розвитку пізнавальної активності, володіння конкретними методиками розвитку пізнавальної активності, вміння проаналізувати отримані результати, намітити корекцію подальших дій» [43, с. 280].

Пізнавальна активність – це «основа підготовки молодого покоління до продуктивної професійної діяльності, це й умова духовного розвитку особистості, й умова розвитку самостійності особистості, підвищення рівня її творчого потенціалу; пізнавальна активність є важливою умовою вдосконалення і одночасно показником ефективності навчально-виховного процесу» [20, с. 5-6].

1.2. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу щодо формування особистості дошкільника

У руслі гуманістичної парадигми виховання актуальною є проблема перетворення вихованця із об'єкта виховання в суб'єкта. Сутність дійсно гуманного ставлення до особистості вихованця виражена в тезі про її активність як повноправного суб'єкта виховного процесу, а не об'єкта. На думку І. Беґа, «завдання допомогти дитині усвідомити себе як особистість має стати головним для педагога як організатора виховного процесу...тільки через усвідомлення можливе опанування складових внутрішнього світу, тобто формування вихованця як суб'єкта власного морально-духовного розвитку. Але це означає усвідомити себе як особистість щодо дитини, яка ще має стати цією особистістю, в якій ще не розвинено базових особистісних цінностей» [5].

Основні завдання вихователя в особистісно-орієнтованому вихованні – це «заохочення активності вихованця, допомога йому в пізнанні самого себе, формування мотивації постійного самовдосконалення, прищеплення ефективної його методики, чітке визначення духовних цінностей і змістовних життєвих орієнтирів, сприяння самовираженню, саморозкриттю і самореалізації вихованця, своєчасне коригування його дій, тобто вихователь із «всезнаючого» і «всевладного» перетворюється в режисера постійного самовдосконалення особистості вихованця» [3].

Особистісний підхід у педагогіці - це «ставлення до людини, як до особистості, розуміння, що він володіє індивідуальними якостями.

Педагог, який застосовує цю методику в роботі, розуміє, що у кожного його вихованця є свої думки, погляди, мрії, інтереси» [46].

Для нашого дослідження важливим є постулат: особистість розвивається в діяльності. Таким чином, діяльнісний підхід в організації освітнього процесі стає в край важливим задля самореалізації здобувачів дошкільної освіти.

У проведених останніми часами дослідженнях психологів педагогічного, зокрема дидактичного спрямування, поняття діяльності відіграє провідну роль. Аналізуючи літературні джерела, можна зробити висновок: діяльнісний підхід можна схарактеризувати як таку організацію навчання, за якою вихованець діє з позиції активного суб'єкта пізнання, різних видів діяльності, спілкування, де цілеспрямовано формуються освітні компетентності з осмислення мети, планування, процедури (механізму) обраного виду діяльності, самоконтролю, оцінки результатів.

Реалізуючи завдання дослідження, нами схарактеризовані поняття продуктивної і репродуктивної діяльності. Зокрема на рисунках 1.1. і 1.2. можемо схематично побачити структуру діяльності.

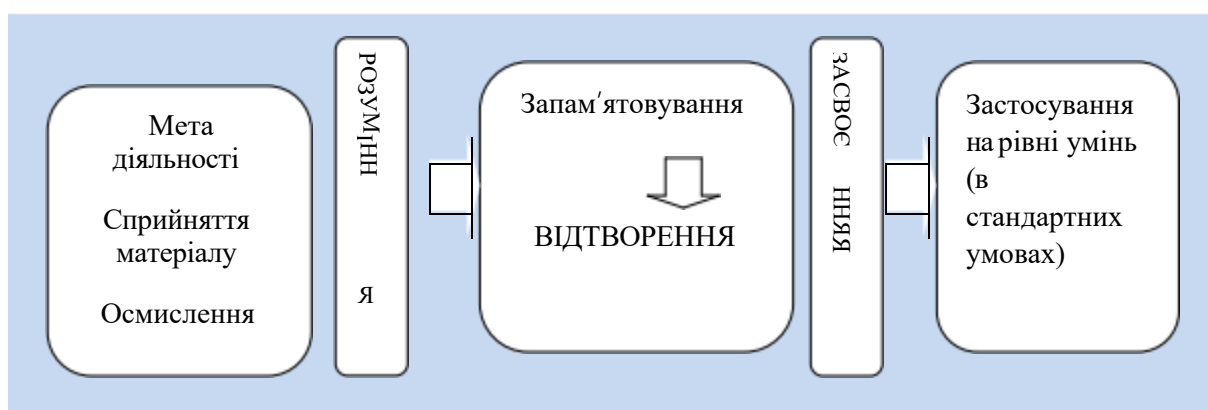

Рисунок 1.1. Структура діяльності

Зауважимо, на думку В.Загвязінського продуктивна модель діяльності буде виглядати інакше, виокремлюючи три етапи становлення

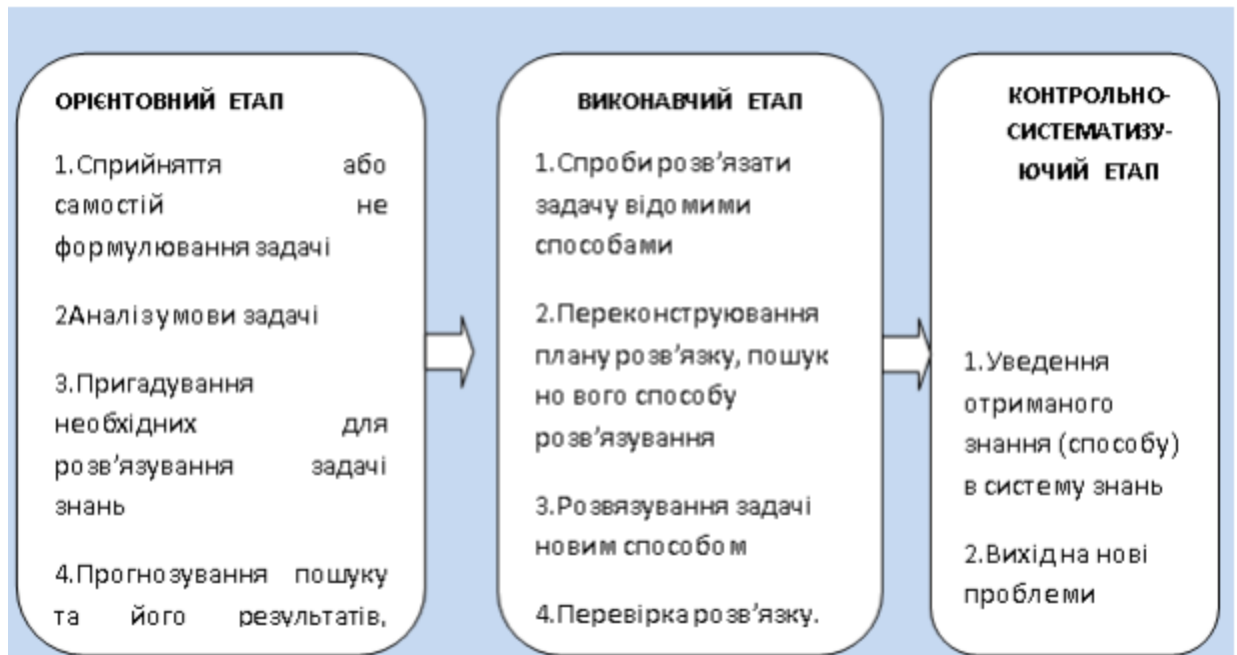

Рисунок 1.2. Структура продуктивної діяльності (В. Загвязінський)

Продуктивна пізнавальна діяльність носить активний характер і розглядається як активна пізнавальна діяльність.

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, яка спирається на діяльнісному підході сприяє формуванню діяльнісної компетенції, опанування стратегіями, які визначають мовленнєву діяльність, соціально-культурну поведінку тощо.

Зрозуміло, діяльність виконує особистість, тому особистісно-орієнтований підхід до її організації стає важливішим завданням дошкільної освіти.

Діяльнісний підхід в освітньому процесі «передбачає цілеспрямовану переорієнтацію з передачі та засвоєння готових знань на процес пошуку й осмислення інформації; формування нових видів діяльності, співвідношення й пріоритет яких можуть варіюватися (кооперативна робота, взаємодія з іншими людьми, розв'язання

комплексних завдань); систематичне й послідовне формування та розвиток умінь і навичок як важливих розумових операцій» [3].

«Головна умова успіху в такого роду діяльності – навчання з захопленням, постійна турбота педагога про те, щоб кожен вихovanець добивався успіху, відчував впевненість у своїх силах. Для цього потрібно створити умови, щоб дошкільник глибоко осмислював весь хід освітнього процесу, добре розумів значення кожного виду своєї діяльності, був активним учасником процесу навчання, робив це охоче, легко, у доброзичливому оточенні, поваги, довіри з боку вихователя» [3]. А це можливо в групі лише в толерантній, творчій атмосфері, яка є однією з головних умов розвитку пізнавальної активності.

Також, слід зауважити про необхідність правильного вибору змісту і засобів пізнавального розвитку здобувачів дошкільної освіти. На рисунку 1.3. узагальнено у три групи обов'язкових вимог до пізнавального розвитку дошкільників.

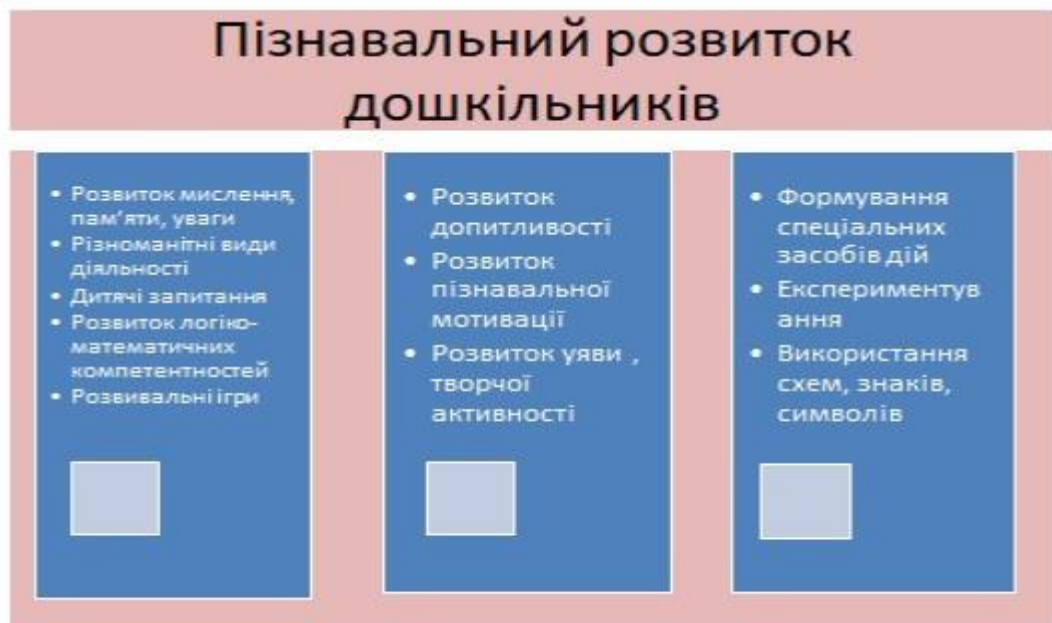

Рисунок 1.3. Пізнавальний розвиток здобувачів дошкільної освіти

Таким чином актуальність формування пізнавальної діяльності є незаперечним.

РОЗДІЛ 2.

Педагогічні умови організації пізнавальної діяльності

2.1. Організація розвивального середовища закладу дошкільної освіти

Освітні оновлення в Україні базуються на ідеї створення розвивальних умов для становлення особистості. «Створення освітнього середовища для розвитку особистості, здатної до такого типу самореалізації — основне завдання сучасної школи. Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти» [21].

Як зазначено у Концепції Нової української школи « поняття освітнього середовища можна розглядати з позицій суб'єкта та об'єкта навчальної діяльності, а саме: освітнє середовище (з позиції суб'єкта) — це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторовому предметному оточенні; освітнє середовище (з позицій об'єкта) – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти» [29].

Звернемо увагу на історичні постаті, які віддавали перевагу в своїх дослідженнях середовищному фактору. Назвемо деяких.

Італійська педагогіня Марії Монтессорі була одним з енергійних і послідовних реформаторів освіти. Завдання школи М. Монтессорі бачила в моделюванні особливого освітнього середовища, у створенні «простору вільним і природним проявам особистості дитини». Провідна ідея вчення М. Монтессорі полягає в необхідності створення педагогом предметно-просторового середовища, в якому дитина могла б найповніше розкрити свій внутрішній потенціал у процесі вільної самостійної діяльності. Це середовище має забезпечити розвиток кожної дитини за її індивідуальним темпом. Головна функція педагога –

«спостерігати і направляти в позитивне русло природну активність дитини. Філософія виховання М. Монтесорі заснована на власних спостереженнях за дітьми, гуманістичних традиціях Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, які визнавали особливу значущість вродженого потенціалу дитини, її здатності розвиватися в атмосфері свободи й любові» [14].

Інтерес, самостійність, самодіяльність - принципи навчання, на яких наполягав відомий бельгійський педагог О. Декролі (1871-1932). Реалізовувати їх треба через теми «Дитина і земля», «Дитина і вода», за допомогою методів самонавчання, розвиваючих ігор і т.п. Інші фахівці, розвиваючи ці ідеї (Е. Кей, А. Фер'єре тощо), говорили про те, що головне - організувати середу, з якою взаємодіє дитина, створити умови для вправи природних сил в реальному житті» [14].

Один з відомих педагогів-дослідників, який активно впроваджував методи дослідного навчання в практику «материнських шкіл» Франції (дитячий садок) початку ХХ століття, Селестен Френе (1896-1966) вважав, що навчальні заняття дітей повинні бути одночасно серйозними і приємними, індивідуальними і колективними, вільними і планованими, розумовими та фізичними. А для того, щоб кожна дитина мала можливість говорити й співати, танцювати і ліпити, читати і рахувати, він пропонував створити «куточки-ательє». На думку С. Френе, «дітям потрібні: куточки лялькового господарства, шиття, малювання, аплікації, музичний, столярний, кухонний, для ігор з водою, куточок для роботи з глиною, з будівельним матеріалом, куточок для читання, лічби, письма та інших справ. В одному кутку одночасно може займатися за шість дітей. Виконані ними роботи повинні розглядатися і обговорюватися колективно» [14].

Зрозуміло, що будь-яке середовище має бути безпечним, з атмосферою довіри і порозуміння. Безумовно таке середовище має бути побудоване на майбутнє, тобто здобувачі дошкільної освіти після

дитячого закладу придуть до школи і будуть виконувати більш складну навчальну діяльність, але теж в розвивальному середовищі. На думку Н.Бібік, «у такому освітньому середовищі є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших» [30, с. 2].

У Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО) визначено, що «це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, в яких дитина зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю з притаманними їй індивідуальними особливостями»

[2, с. 26].

«У Концепції Нової української школи наголошено на необхідності створення нового освітнього середовища, тож цілком закономірно що сьогодні педагоги багато говорять та докладають багато зусиль задля його створення. Освітнє середовище в Новій українській школі це сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для комфортного навчання учнів, учителів і самих батьків» [29].

Як свідчать матеріали документів, важливість створення розвивального середовища є освітнім завданням, яке необхідно виконувати.

Створення центрів для діяльності здобувачів дошкільної освіти є практикою вже існуючою. Заклади дошкільної освіти України з 1991 року працювали за програмою «Крок за кроком», яка широко застосовувала роботу у відповідних центрах. Кімната організовувалась за видами діяльності. Діти могли працювати у художньому, літературному, науковому, мовному, ігровому центрах. Це своєрідна гра за правилами. Діти чітко знали скільки їх має бути в групі щоб не

заважати один одному, скільки часу треба працювати, де можна відпочити.

Слід зазначити, що у діяльності діти активно спілкуються як між собою, так і з вихователем. Н.Гавриш, Г.Леушина відзначають, що «зв'язні висловлювання старших дошкільників відрізняється від дітей молодшого дошкільного віку і стає більш стриманим і сухим. Безпосередня емоційність мовлення дошкільників з віком знижується. Старші дошкільники починають замислюватися над інтонаційними засобами виразності, свідомо користуватися ними» [12, с.55]. Таким чином, важливо підтримувати у дітей бажання спілкуватися, відповідати на запитання, коментувати свої дії тощо.

Освітнє розвивальне середовище закладу дошкільної освіти вимагає активну участь самої дитини, спонукає до проведення пошуку, міркувань, прояву емоцій. Таким чином, реалізується маленька особистість в реальній пізнавальній діяльності.

2.2. Пізнавальні активність як чинник сформованості пізнавальної діяльності дошкільника

Актуальним є те, що у оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти надається пріоритет творчості і креативності особистості. У рамках особистісно-орієнтованого підходу до виховання заклади дошкільної освіти мають спрямовувати свою виховну діяльність на розвиток творчих здібностей здобувачів дошкільної освіти, підтримувати їх пізнавальні інтереси, вмотивованість на здобуття знань.

На жаль, безліч шаблонів, зразків, готових орієнтирів, запропонованих дорослими дитині для відтворення, гальмують її прагнення проявляти творчість. Вельми часто воно залишається незатребуваним, потенційним, ресурсним, тобто не актуалізується. «Серед особливостей генезису дитини важливим залишається феномен, часто ігнорований дорослими, – феномен множинності талантів.

Наша ж європейська педагогіка орієнтована в основному на інтелект, включаючи інші таланти менш значимими, думаючи, якщо дитина розумна, то решта додасться» [33, с. 8].

На нашу думку, слухним є слова В.Сухомлинського «Може маленька дитина повторює те, що було зроблено, створено іншими людьми, але це діяння – плід її власних розумових зусиль, - вона творець; її розумова діяльність – це творчість» [41]. Отже, «головне завдання для виховання полягає у всебічному розвитку особистості, якого можна досягнути через розвиток пізнавальних здібностей та залучення дітей до різних видів діяльності» [38].

Розвиток сучасної дитини як особистості передбачає максимальну реалізацію нею своєї активності, самостійності, творчої ініціативи, прагнення обирати на власний розсуд шляхи й засоби досягнення цілей, намірів, реалізувати свої власні потреби та інтереси.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначено, що «дитина старшого дошкільного віку має уявлення про роль пізнавальної активності у власному розвитку, цікавиться особливостями свого сприймання, пам'яті, уяви, уваги, мислення; здійснює елементарні мисленнєві дії; аналізує, порівнює, синтезує, узагальнює» [2]. Також відмічено, що «дитина, виявляє сприйнятливність, допитливість, уважність, спостережливість, відрізняє головне від другорядного, володіє елементарними формами критичного мислення, творчої уяви»[2].

Таким чином, для вихователів виникає необхідність організувати діяльність дітей спрямовану на активізацію їх творчих здібностей, механізмів мислення.

Щоб дитина виявляла творчу активність, слід насамперед з довірою поставитися до її природної схильності діяти на власний розсуд, сприймати життєві враження, покладаючись на власний досвід. В той же час, дитина в процесі гри проявляє свої здібності, діє вільно і не скута

досвідом, знаннями, не обмежена заборонами, які не дозволяють їй вільно розпоряджатися предметами, матеріалами. Подібний механізм своєрідного ігрового тренінгу притаманний кожній дитині, він є необхідним, адже саме в ігровій діяльності дитина навчається бачити не лише стандартні способи сприйняття навколишнього середовища.

«Творча активність дошкільника має ніби два тісно пов'язані між собою, проте не тотожні джерела — навчально-виховні впливи людей, що оточують (насамперед дорослих), та особистий досвід, який включає досвід індивідуальної взаємодії зі світом, а також результати попереднього навчання і виховання. Якщо перше джерело задає нормативну побудову навчальної й виховної діяльності як моделі суспільно вироблених форм пізнання, то друге несе у собі риси «відкритості» світу, цілісне (подекуди неусвідомлене) ставлення до навколишньої дійсності, відображення особистісно значущих для дошкільника аспектів життя, які не завжди істотні з точки зору дорослого» [17].

Рисунок 2.1. Джерела творчої активності здобувачів дошкільної освіти

Реалізація досвіду творчості передбачає створення різноманітних умов, що поєднують принципи індивідуальності і варіативності. Чим різноманітнішим буде середовище дошкільного закладу, тим легше буде

дитині проявляти самостійність, критичність, творчу активність. Урахування індивідуальних інтересів і переваг, довірчі форми спілкування з дошкільником, надання йому можливості вільного вибору, відсутність жорсткої регламентації буття сприяють розвитку як творчої, так і пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти.

Говорячи про творчу активність, не слід забувати про таку якість особистості як креативність. Для дітей дошкільного віку це проявляється у діяльності різного виду. Наприклад, на рисунку 2.2. зображено взаємодію креативного розвитку з іншими напрямками формування базових компетентностей.

Рисунок 2.2. Залежність формування креативності від видів діяльності

У реальному житті здобувачам дошкільної освіти доводиться виконувати як творчі (цілком нові, незнайомі або з елементами новизни), так і нетворчі (що містять готову логічну програму,

передбачають шаблонне рішення) завдання. Надаючи перевагу завданням творчого характеру, вихователь тим самим виховує в старших дошкільнят інтерес до складних задач (практичних, інтелектуальних, комунікативних), бажання виконувати їх самостійно, ризикувати без шкоди здоров'ю, не боятися помилитися.

Як відомо пізнавальний розвиток пронизує всі сфери діяльності дітей. Наприклад, під час організації заняття вихователь має враховувати освітній зміст формування пізнавальних здібностей здобувачів дошкільної освіти (Рисунок 2.3.)

Рисунок 2.3. Зміст пізнавального розвитку дошкільника

В освітньому процесі відводиться чимало часу для розвитку мови, математики, малювання, конструювання, ліплення, побутової праці, гри. Поряд із цим має місце засвоєння знань як особлива, специфічна діяльність, як навчання, спрямоване на систематичне оволодіння основами наук. Усі ці спеціально керовані в освітньому процесі види

діяльності у своїй єдності забезпечують розвиваючу функцію навчання здобувачів дошкільної освіти.

На нашу думку, важливим фактором організації активної пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти є спілкування вихованця і вихователя на партнерських взаєминах. Таке співробітництво дозволяє створити атмосферу доброзичливості, знімає напругу з дітей, допомагає налагодити емоційні контакти, спонукає до спільної діяльності.

Застосовуючи у практику роботи запитання, різноманітні ситуації, дорослий спрямовує пошукову діяльність дитини, формує її. Педагог веде дітей, але робить це опосередковано, непомітно для вихованців, інакше авторитарне спілкування візьме гору й активність проявлятиметься лише на репродуктивному рівні. Вихователь, ніби дивуючись з чогось, або немовби розмірковуючи сам із собою, ставить запитання, а відповідають діти. Зате як радіють вони, коли самі знаходять правильну відповідь на те, на що дорослий не зміг відповісти.

Зважаючи на унікальність дошкільного дитинства, як періоду розвитку дитячої особистості, слід вказати на те, що особливості розвитку пізнавальної активності, проходячи певні етапи становлення, мають індивідуальний характер. За дитиною визнається право на несхожість, власний погляд, індивідуальні захоплення, інтереси, риси характеру, стилю та інше. Тому кожна дитина, як індивідуальність, потребує відповідного індивідуального ставлення у процесі роботи з нею як під час фронтально організованих вихователем занять, так і в роботі з підгрупами. Індивідуальність розглядається нами не як конгломерат окремих рис, а як цілісність, що обумовлює інтегративність підходів в індивідуальній роботі з дітьми.

2.3. Дослідницька діяльність здобувачів дошкільної освіти як умова самореалізації в пізнавальній діяльності

Для реалізації завдань нашого дослідження у даному параграфі розглянемо доречність дитячого експериментування як основи пізнавальної діяльності. В різні історичні періоди вчених цікавила проблема пізнавальних інтересів, пізнавальних здібностей дитини.

Наприклад, успішно розвивав, реалізовував і пропагував ідеї дослідного навчання американський філософ і педагог Джон Дьюї (1859-1952). За його твердженням, чужі слова і книги можуть дати знання, але виховують не вони, а досвід. «Саме досвід виступає ключовим поняттям його теорії. Він пише про те, що покликання школи - давати можливість для прояву прагнень до освоєння світу, для інтелектуальної ініціативи дитини» [14].

Дослідницька діяльність дітей стала об'єктом вивчення вітчизняних і зарубіжних вчених – О.Микитюка, В.Моляко, В.Паламарчук, О.Савченко, А.Сологуба, Ю.Тамберга та інших. У своїх дослідженнях автори аналізують науково-дослідницькі вміння особистості, моделюють педагогічні умови їх формування, модернізують традиційні форми та методи дослідницької роботи, пропонують власні навчальні програми формування дослідницької діяльності.

Закордонна педагогіка розуміє дослідницький підхід до навчання як процес, під час якого дитина ставиться в ситуацію, коли сама опановує поняттями, знаходить шляхи рішення проблем у процесі пізнання, в більш-меншому ступені організованого вчителем. У розгорнутому виді дослідницьке навчання припускає наступне:

- дитина виділяє і ставить проблему, яку необхідно розв'язати;
- пропонує можливі рішення;
- перевіряє ці можливі рішення, виходячи з даних;
- робить висновки відповідно до результатів перевірки;
- застосовує висновки до нових даних;

- робить узагальнення.

«Дослідницьке навчання – особливий підхід до навчання, побудований на основі природного прагнення дитини до самостійного вивчення того, що оточує. Головна особливість дослідного навчання – активізувати навчальну роботу дітей, надавши їй дослідний, творчий характер, і, таким чином, передати дітям ініціативу в організації своєї пізнавальної діяльності» [24].

Пошукова діяльність принципово відрізняється від будь-якої іншої. У дошкільників образ мети, яка визначає цю діяльність, сама ще не сформована і характеризується невизначеністю, нестійкістю. Це накладає особливий відбиток на всі дії, що входять у пошукову діяльність: вони надзвичайно гнучкі, рухливі і носять спробний характер.

На рисунку 2.4. схематично показані освітні області дослідно-пошукової діяльності здобувачів дошкільної освіти.

Освітні області	Пізнавально-дослідницька діяльність
<ul style="list-style-type: none"> • Соціально-комунікативний розвиток • Пізнавальний розвиток • Мовленнєвий розвиток • Художньо-естетичний розвиток • Фізичний розвиток • Екологічна спрямованість 	<ul style="list-style-type: none"> • Математичні і логічні ігри • Проблемні ситуації, запитання • Творчі задачі і ситуації (пошукова діяльність) • Освітні ситуації (розвивальні, ігрові) • Експериментування, дослідницька діяльність • Моделювання

Рисунок 2.4. Зміст пізнавально-дослідницької діяльності здобувачів дошкільної освіти

Однак слід зауважити, що як результат і узагальнення спостережень й дослідів, дослідницька діяльність пов'язана з естетичною, зокрема образотворчою (Рис.2.5.).

Рисунок 2.5. Форми організації образотворчої діяльності

Отже, для успішної діяльності вихователь закладу дошкільної освіти повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Ми погоджуємось з доробками педагогів-практиків з проблем організації експериментування в закладах дошкільної освіти й застосовуємо у дослідженні положення про те, що «єдність і взаємодія є передумовою ефективної реалізації професійних функцій вихователя закладу дошкільної освіти.

Роль педагога в дослідному навчанні істотно відрізняється від тієї, що відводиться йому в навчанні традиційному, що будується на основі переважного використання репродуктивних методів навчання. Педагог, підготовлений до вирішення завдань дослідного навчання, повинен володіти рядом характеристик, йому необхідно володіти набором специфічних умінь» [32, с.44].

Основні з них:

- Володіти надчутливістю до проблем, бути здатним бачити «дивне в повсякденному». Вміти знаходити і ставити перед учнями реальні навчально-дослідні завдання в зрозумілій для дітей формі.

- Вміти захопити дітей дидактично цінною проблемою, зробивши її проблемою самих дітей.

- Бути здатним до виконання функцій координатора і партнера в дослідницькому пошуку. Допомагаючи дітям, вміти уникати директивних вказівок і адміністративного тиску.

- Вміти бути терпимим до помилок дітей, що допускаються ними в спробах знайти власне рішення. Пропонувати свою допомогу або адресувати до потрібних джерел інформації тільки в тих випадках, коли учень починає відчувати безнадійність свого пошуку.

- Організовувати заходи для проведення спостережень, експериментів і різноманітних «польових» досліджень.

- Надавати можливість для регулярних звітів робочих груп та обміну думками в ході відкритих загальних дискусій.

- Заохочувати і всіляко розвивати критичне ставлення до дослідницьких процедур.

- Вміти стимулювати пропозиції щодо поліпшення роботи і висунення нових, оригінальних напрямків дослідження.

- Провокувати на появу питань і бажання пошуку на них відповідей.

- Уважно стежити за динамікою дитячих інтересів до досліджуваної проблеми. Вміти закінчити проведення досліджень і роботу з обговорення та впровадження рішень у практику до появи у дітей ознак втрати інтересу до проблеми.

- Бути гнучким і при збереженні високої мотивації дозволяти окремим дітям продовжувати працювати над проблемою на добровільних засадах, поки інші учні вишуковують шляхи підходу до нової проблеми.

- Розвивати у самого себе «відкрите мислення», а не замикати його на основі ідеї, що «педагог повинен знати все» і наперед планувати.

- Створювати розвивальне середовище, що провокує (робить необхідним) дитину до створення ситуації ухвалення самостійного рішення в умовах вибору на основі дослідницької позиції» [32] .

Отже, важливо так організувати діяльність дітей, щоб через дослідницьку діяльність, відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами діти одночасно оволодівали новими знаннями, вміннями та навичками. Останнє тісно пов'язано з практичними перетвореннями об'єктів природи, які набувають характеру експериментування, нескладної пошуково-дослідницької діяльності. Завдяки такому пізнанню природи під керівництвом педагога здійснюється досить глибока самостійна діяльність дітей з об'єктами та явищами, відбуваються їх різноплановий аналіз, порівняння, зіставлення тощо.

Можна сформулювати методичні поради для вихователів закладів дошкільної освіти, зокрема:

- активізувати знання у процесі праці;
- користуватися «механізмом думання»;
- формувати вміння здійснювати елементарну прогностичну оцінку своїх майбутніх результатів;
- забезпечити можливість поглиблення й розширення уявлень про навколишній світ, оволодіння певними прийомами його дослідження;
- стимулювати експериментування, прояв фантазії;
- розвивати самостійність й ініціативу, прагнення до дослідницької діяльності;
- формувати усвідомлення поетапного пошукового процесу, розуміти значущість усіх його компонентів (пояснення, дослід, висновок);

- розвивати й удосконалювати навички і вміння дитини в дослідницькій діяльності.

Таким чином, проблема експериментування у закладах дошкільної освіти залишається актуальною і вимагає від педагогів сформованості готовності до організації і проведення дослідницької діяльності, яка є основою пізнавальних процесів дітей дошкільного віку.

2.4. Форми, методи формування пізнавальної діяльності

Для нашого дослідження було обрано низку педагогічно доцільних методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти. Як наголошувалось у параграфі 1.3., діяльнісний підхід має домінувати в освітньому процесі дошкільного закладу. Як відомо, будь яка дія перед тим як бути реалізованою народжується в мозку людини й аналізується, спираючись на це слід активізувати само розумову діяльність вихованців.

Для вихователів закладів дошкільної освіти головним стає уміння підібрати адекватні для теми заняття, контингенту дітей, їх активності, життєвому досвіду педагогічно доцільні технології, методи та прийоми активізації пізнавальних процесів.

По перше хотілось звернути увагу на технології Штайнера (вальдорфська педагогіка), яка презентує основи вільного виховання. За філософією вальдорфської педагогіки дитина має розвиватися у природних умовах, оскільки малюки пізнають світ, реалізуючи свої вроджені пізнавальні якості дослідницьким шляхом близьким до природних законів. Аналіз наукових доробок свідчить про те, що «формування пізнавальної активності дітей у вальдорфській школі слід розглядати в контексті загальних вальдорфських підходів до розвитку особистості, які були розроблені основоположником вальдорфської школи Рудольфом Штайнером – видатним європейським мислителем, ученим, соціологом, психологом, педагогом, засновником духовно-

наукового людинознавства — антропософії» [15; 27]. За Р. Штайнером, «пізнання природи дитини має бути одночасно вихідним пунктом і смислом педагогічного процесу. Мистецтво виховання, що базується на вивченні людини, дає змогу розглядати людину як невід'ємну частину Всесвіту та як системо-утворювальний фактор у формуванні цілісної картини світу, завдяки чому учень може відчути себе мікрокосмом, органічно пов'язаним з навколишнім світом (макрокосмом, макроантропосом)» [15; 27].

В Україні з 2000 років розроблено і впроваджується проект «Вальдорфська педагогіка в Україні», у якому приймають участь багато закладів дошкільної освіти. Метою проекту є створення сприятливих умов для розвитку вальдорфської педагогіки в Україні, розробки та апробації відповідних навчальних програм, проведення досліджень щодо розвитку особистості в умовах даної педагогічної системи.

Для нашого дослідження було цікавим осмислити концепцію спрямовану на вирішення наступних завдань:

- формування у суспільстві позитивного ставлення до альтернативних педагогічних систем, що відповідають вимогам гуманістичної, особистісно-орієнтованої парадигми сучасної освіти;
- запровадження моніторингу якості знань та рівня вихованості, зокрема у вальдорфських садках України;
- удосконалення форм та методів діяльності педагогічних колективів вальдорфських закладів освіти;
- розвиток міжнародного співробітництва у галузі освіти.

Прикладом успішного впровадження вальдорфських методів навчання у закладі дошкільної освіти є практика роботи київського вальдорфського садочку «Софія».

У вальдорфській педагогіці є свої плюси і мінуси. Наприклад, позитивним є те, що «розпорядок дня побудований на чергуванні «вдихання» і «видихання» тобто групової роботи, що готується і

керується вихователем, і самостійної «вільної гри», коли дітям майже нічого не забороняють, якщо тільки мова не йде про явну небезпеку для них самих або оточуючих. Для вальдорфської педагогіки є характерним, коли маленька дитина вчиться через наслідування дорослих, які використовують методи зацікавлення - пісня, гра, власний приклад діяльності. Головне завдання вихователя дитячого садку – створити атмосферу психологічного комфорту, душевного тепла, забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини.

Негативним залишається проблема складної адаптації до державного закладу освіти, коли дитина іде не до вальдорфської школи. Тому останнім часом садочки виходять із проекту і залишають провідні методи і прийоми формування вільної особистості, що відповідає діючій програмі виховання в закладах дошкільної освіти.

Вальдорфська педагогіка є однією з різновидів втілення ідей «гуманістичної педагогіки» і може бути схарактеризована як система самопізнання і саморозвитку індивідуальності при партнерстві з педагогом, у двоєдності чуттєвого і надчуттєвого досвіду духу, душі і тіла.

Для старших дошкільників нами взяті до роботи в групі методи, які спрямовані на розвиток мислення. Серед них найпростіші варіанти, наприклад, моделювання ситуації за заданим алгоритмом. З цією метою можна використовувати методику «семикратного пошуку», тобто конструювання відповіді за допомогою запитань: Хто? Що? Де? Коли? Як? Чим? Навіщо? Або методику конструювання відповіді: Опиши. Порівняй тощо.

Технологія використання активно-практичних проектів. Метою технології використання активно-практичних проектів формування різноманітних загальнонавчальних і спеціальних умінь і навичок.

Завдання: створення передумов для розумового розвитку на основі почуття реальності; формування основних звичок; зміцнення волі і

довіри дітей до своїх здібностей; розвиток самостійності; сприяння розвитку творчих здібностей та фантазії; пробудження активності інтересу до навчання та почуття відповідальності за свою роботу, розвиток вміння бережно користуватися матеріалами; заохочення до виразного ілюстрування об'єктивних процесів; розвиток уміння планувати роботу та додержуватися власного плану під час її виконання (за допомогою вихователя); підтримка бажання і створення передумов отримувати знання протягом усього життя; розвиток комунікативних умінь.

Як відомо, дошкільнятам властива підвищена потреба в активності, і задоволенню цієї потреби у вальдорфській школі сприяє проектне навчання — використання активно-практичних проектів. Це певні види роботи, невеличкі дослідження, що виконуються з метою отримання реального досвіду взаємодії зі світом. Такі проекти активізують дитину, розвивають і дотримують діяльність волі. Залучення вольових зусиль до навчання підтримує індивідуальне почуття «Я» дитини, розвиває її здорову довіру до себе. І цьому сприяють заняття рукоділлям, домашнім господарством, робота з металом, практичні справи під час вивчених і теоретичних предметів, малювання форм, ритмічна декламація.

Продуктивним для нашого дослідження є метод проектів. Він широко застосовується педагогами закладів дошкільної освіти, зокрема зі старшими дошкільниками. «Цей віковий етап характеризується найстійкішою увагою, спостережливістю, здатністю до початку аналізу, синтезу, самооцінки, а також прагненням до спільної діяльності» [26, с.26-27]. Для педагога потужним дидактичним засобом є те, що «у проекті можна об'єднати зміст навчання з різних галузей знань, крім того, виникають можливості в організації спільної пізнавальної діяльності дошкільників, педагогів і батьків» [26, с. 27]. Безумовно, тематику і тип проектів обирають педагоги. Але за умов, коли діти самі обирають тему проекту, їх інтелектуальний внесок завжди більш

продуктивний. «Робота над проектом має велике значення для розвитку пізнавальних інтересів дитини. У цей період відбувається інтеграція між загальними способами розв'язання пізнавальних і творчих завдань, загальними способами мовленнєвої, художньої та іншими видами діяльності. Дидактичний сенс проектної діяльності полягає у тому, що вона допомагає пов'язати навчання з життям, формує навички дослідницької діяльності, розвиває пізнавальну активність, самостійність, творчість, уміння планувати, працювати в колективі» [26, с.29].

Як відомо, більшість свого часу дитина проводить в грі. Широкого розповсюдження дістала українська школа гри Л.Артемової. Предметом її досліджень є формування суспільної спрямованості дошкільників. І.Поніманська стверджує, що «у сучасній педагогіці гра розглядається як провідний вид діяльності дитини, в якій поєднуються риси, характерні для будь-якої соціальної діяльності (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь) та специфічні, притаманні лише грі (свобода і самостійність, самоорганізація дітей, наявність творчої основи, обов'язкове почуття радості й задоволення) [34, с.26]. Як стверджує науковець, «у дошкільному віці формуються і розвиваються індивідуальні та спільні інтереси, що виражаються у безпосередньому емоційно-пізнавальному ставленні до гри чи іграшки, прагненні дитини виразити те, що вона пізнала, потребі займатися саме цією діяльністю тощо [34, с.31].

У дослідженні ми дотримувалися вимог щодо функціональності гри. Зокрема, багатофункціональність ігор є педагогічним методом.

Ще один метод, який ми застосовували у виховному процесі зі старшими дошкільниками – це казкотерапія. «Казка – це певною мірою гра, яка супроводжує дитяче сприйняття вимислу і спонукає до моральної дії. Казка є найдавнішим педагогічним і психологічним методом передачі знання про світ, про філософію життя» [12, с.258-259].

Для нас залишилось постулатом те, що «будь-яка казка, чи то народна, чи то авторська, орієнтована на певний соціально-педагогічний ефект: вона навчає, виховує, попереджує, надихає, наповнює вірою у власні сили та можливості, спонукає до діяльності» [12, с.259].

Узагальнення перерахованих та інших форм, методів і прийомів формування пізнавальної активності дошкільників представлено на рисунку 2.6.

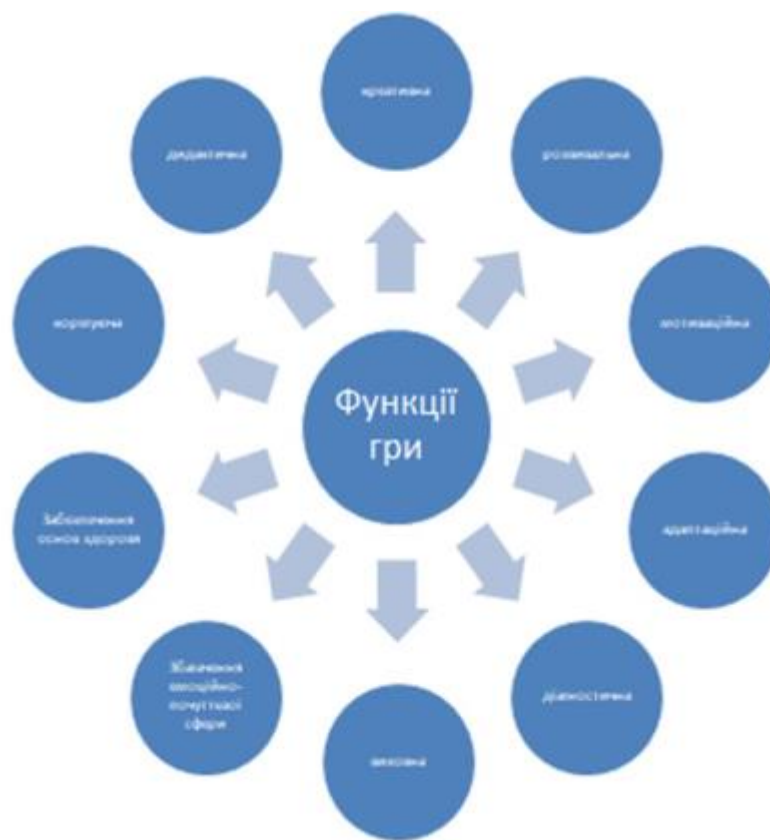

Рисунок 2.6. Форми і методи формування пізнавальної діяльності

«У світлі сучасних перетворень освіта опановує новий соціокультурний простір, що відрізняється інноваційністю та інтеграційністю. Він не просто кардинально змінює форми, методи навчання, реалії взаємин суб'єктів навчального процесу, він вимагає

принципового оновлення сутності важливих понять і категорій педагогічної науки» [12, с.38].

Отже, важливо так організувати діяльність дітей, щоб через пошук, відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами, діти одночасно оволодівали новими освітніми компетенціями. Головне – не загубити жагу пізнання, допитливість, бажання бути активними.

2.5. Аналіз результатів спостереження організації пізнавальної діяльності

Аналіз теоретичних доробок засвідчує: активізація процесу навчання напряду залежить від поліпшення методів і організаційних форм навчальної роботи, яка забезпечує активну і самостійну діяльність дошкільників у всіх видах діяльності. Головна мета активізації - поліпшення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, яке досягається формуванням активності й самостійності дітей, сам процес вимагає спільної діяльності вихованців і вихователів.

Активізація пізнавальної діяльності вимагає застосування різних методів, засобів, форм навчання, які спонукають дитину до виявлення активності. Для цього потрібна така організація процесу пізнання, в якій об'єкт пізнання був би включеним у сферу діяльності дошкільника.

Спостереження, які було організовано на початку роботи в групі, дозволяє сказати про врахування вихователями закладу дошкільної освіти вимог до розвитку пізнавальної активності старших дошкільників. Також у практику освітнього процесу було враховано індивідуальні особливості кожного вихованця. Педагогами запроваджувались педагогічно доцільні методи і прийоми організації пізнавальної діяльності.

Спостереження за вихованцями, їх поведінкою, діями під час ігор, практичної самостійної діяльності, дають підставу стверджувати, що в

більшості дошкільників підвищилась якість виконання дій, творчого ставлення до набуття знань, до самостійності.

В організації продуктивної діяльності на заняттях ми спиралися на наступні принципи:

- Достовірність (відомості, пропоновані дошкільникам, мають бути засновані на наукових фактах).

- Доступність (наукова інформація має бути адаптована до сприйняття дітьми дошкільного віку і мати чітку логіку викладу).

- Цікавість, наочність (включення в освітній матеріал образних, яскравих прикладів, відомостей, що викликають у дітей емоційний відгук і інтерес, використання художнього слова, різних форм народної мудрості (загадок, прислів'їв, приказок) і афоризмів видатних постатей).

- Системність навчання, його розвивальна і виховна спрямованість.

- Принцип активності особи.

- Суб'єкт-суб'єктна модель взаємодії вихователя з дитиною.

У ході дослідження нами було розроблено критерії визначення пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти, які узагальнено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії визначення пізнавальної активності дошкільників

	Фактори		Критерії виявлення
	Інтереси, мотивація, потреби в знаннях	0,25	В) Виявляється часто С) Виявляється достатньо для виконання обов'язків Н) Виявляється недостатньо
	Емоційно-вольова сфера Вміння доводити почате до кінця Емоційне сприяння змагання	0,15	В) Виявляється часто С) Виявляється достатньо для виконання обов'язків Н) Виявляється недостатньо
	Мислення		
1.	Уява	0,05	В) Виявляється часто, ефективно С) Виявляється

			Н) Виявляється недостатньо
2.	Мовлення Активний і пасивний словниковий запас Понятійне мислення	0,20	В) Виявляється часто, ефективно С) Виявляється достатньо Н) Виявляється недостатньо
3.	Мисленеві операції	0,10	В) Виявляється часто, ефективно С) Виявляється достатньо Н) Виявляється недостатньо
4.	Наочно-образне мислення логічне критичне образне креативне асоціативне системне	0,25	В) Виявляється часто, ефективно С) Виявляється достатньо Н) Виявляється недостатньо
	Загальний бал	1	

Спостереження проводилось у старшій дошкільній групі (9 дітей).

Діти включалися в проєктну діяльність. Нами обрано даний метод виходячи з його універсальності. «Він спрямований на розвиток особистості дитини, її пізнавальних та творчих здібностей. Він дає дитини можливість експериментувати, синтезувати отримані знання, розвивати комунікативні навички, а це, у свою чергу, дозволяє успішно адаптуватися до майбутнього шкільного навчання» [26]. Для вихованців було запропоновано у залежності до методів, які домінують за змістом, ігрові, творчі, пізнавальні проєкти.

Для ігрових проєктів було проведено серію ігор дослідницького характеру. Наприклад, розвиток пізнавальних інтересів у дошкільника чітко виступає в тому, що зростає бажання дітей займатись розумовою діяльністю. Після 4-5 років діти люблять міркувати, сперечатися, розв'язувати задачі, головоломки, добирати слова в риму, порівнювати різні речі і явища між собою тощо.

Розкриваючи творчі здібності дошкільників, під час організації пізнавальної діяльності ми враховували основні етапи творчого процесу:

- поява у дитини відчуття неясності чогось (поява проблеми);
- виникнення ряду запитань до дорослого, однолітків, самої себе;
- виділення значущих для успішного розв'язання проблеми елементів, диференціація головного та другорядного;
- усвідомлення проблеми;
- формулювання гіпотези;
- пошук і знаходження рішення.

Для засвоєння різних способів навчально-пізнавальної діяльності, дитина повинна виявляти значну активність у діях, у спілкуванні. Ефективність засвоєння інформації під час діяльності безпосередньо залежить від того, як, і на що спрямовує цю активність вихователь у повсякденній роботі з дітьми. Основною формою активності дитини у діяльності залишається розумова. Але ми акцентували увагу на грі. Ігрова діяльність спонукає дітей на різноманітні дії, емоції, пошуки, відкриття тощо.

Наприклад, дошкільнятам дуже хотілося грати у дослідників. Вони приймали активну участь у таких іграх як ЧАРІВНИЙ ПАПІР:Завдання. Ознайомити дітей із властивостями паперу за допомогою різних методів. Вчити оперувати набутими знаннями.

Припущення: папір можна розірвати або розрізати.

ХІД ДОСЛІДУ

Вихователь пропонує дітям 2-3 варіанти паперу (звичайний, серветки, картон), звертає увагу на різну структуру та пропонує розірвати її. Порівнюють, який папір легко рветься, а який треба різати ножицями.

Висновок: папір можна розірвати або розрізати ножицями. Його можна використовувати у творчої діяльності (зробити аплікацію).

Цікавими є ігри-дослідження з водою, повітрям, фарбами тощо.

Безпосередній контакт дитини з предметами дає змогу пізнати ті властивості, якими вони різняться. А це, у свою чергу, породжує у дитини безліч питань. Отже, важливо так організувати діяльність дітей, щоб через дослідницьку діяльність, відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами діти одночасно оволодівали новими знаннями, вміннями та навичками.

Результативність проведеної роботи нами постійно аналізувалися. Проводилась відповідна робота з батьками. Також зверталася увага на методи активізації в організації пізнавальної діяльності старших дошкільників. Практична робота на заняттях була націлена на формування мотиваційної сфери, збагаченню словника, розвитком уяви, мислення, зацікавленості здобувачів дошкільної освіти.

Таблиця 2.2

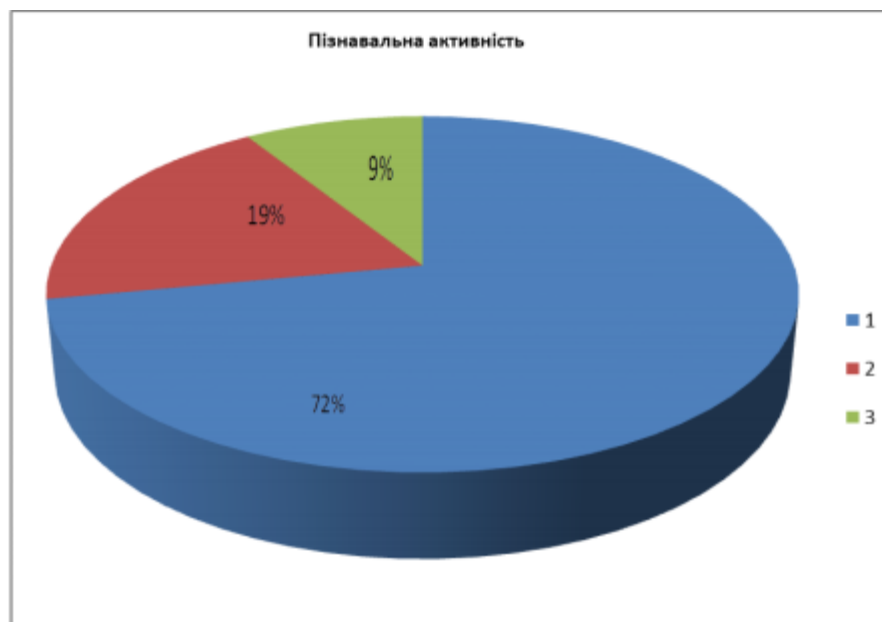
Результативність спостереження за розвитком пізнавальної активності

Рівень пізнавальної активності	
Початок спостереження	Кінець спостереження
Інтереси, мотивація, потреби в знаннях	
В – 37	В – 46
С – 14	С – 16
Н – 49	Н – 38
Емоційно-вольової сфери	
В – 33	В – 35
С – 19	С – 25
Н – 48	Н – 40
Мислення	
Уява	
В – 42	В – 48
С – 13	С –
Н – 40	15
Мовлення	
В – 60	В – 70
С – 17	С – 13
Н – 13	Н – 17
Способи мислення	

В– 50 С– 13 Н - 37	В– 53 С– 15 Н– 32
Наочно-образне мислення	
В– 40 С– 18 Н - 42	В– 53 С– 13 Н– 34

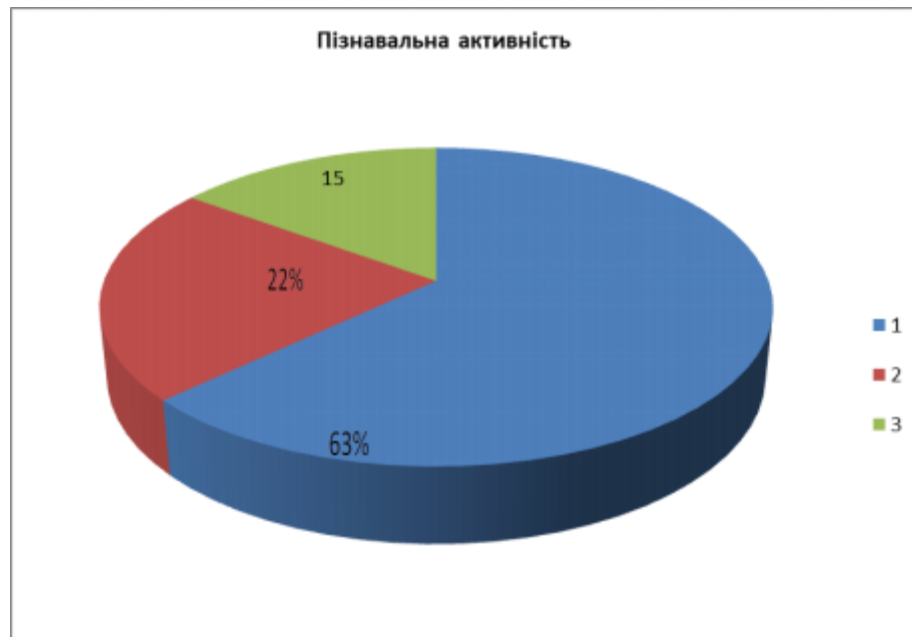
Як бачимо, за показниками прояву визначених нами компонентів пізнавальної активності відсоток має тенденцію до зростання. Це свідчить про правильний вибір методів і прийомів організації пізнавальної діяльності.

За час проведених занять, які стимулюють емоційність, комунікативність, інтерес здобувачів дошкільної освіти до пошукової, експериментальної, пізнавальної діяльності, відбулися зміни показників пізнавальної активності дітей. На рисунках 2.7 і 2.8 ми можемо побачити динаміку якісних змін основних показників.

- 1- С (середній рівень)
- 2- В (високий рівень)
- 3- Н (низький рівень)

Рисунок 2.7. Показники пізнавальної активності на початку спостереження

1. С (середній рівень)
2. В (високий рівень)
3. Н (низький рівень)

Рисунок 2.8. Показники пізнавальної активності у кінці спостереження

Результати спостереження підтвердили, що рівень стартових можливостей у дітей був різним, але це не завадило підвищити показники активності у пізнавальній діяльності. Отримані результати свідчать про загальний рівень готовності до самореалізації здобувачів дошкільної освіти в пізнавальній діяльності можна визначити як достатній.

ВИСНОВКИ

Широке запровадження концепції Нової української школи обумовило переосмислення багатьох канонів дошкільної освіти. Заклади дошкільної освіти спираючись на Базовий компонент усвідомлено оновлюють зміст, технології, дидактичну основу виховного процесу.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується такими положеннями: особистісно - діяльнісний підхід до виховання здобувачів дошкільної освіти; психологізація освітнього процесу, індивідуалізований підхід щодо конкретних дій, активізація пізнавальної сфери дитини. Проблематичним залишається процес організації пошукової діяльності, діяльності пов'язаної з експериментуванням тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив виокремити особливості пізнавальної діяльності старших дошкільників, зокрема формуються такі новоутворення особистості як самооцінні судження, мислення, особистісні уявлення про навколишнє середовище, активізуються відповідні види мислинневої діяльності здобувачів дошкільної освіти, активізується уява, емоції.

Слід зазначити, що система дошкільної освіти базується на пошуках засобів, спрямованих на розвиток здорової і психічно врівноваженої особистості, тому педагогами і психологами звертається увага на появу нового компонента освітнього процесу – психолого-педагогічної підтримки (підтримки процесу розвитку творчих здібностей вихованців).

Тому у Базовому компоненті дошкільної освіти чітко прописані вимоги щодо організації пізнавальної діяльності здобувачів дошкільної освіти. Пізнавальна діяльність характеризується науковцями як спрямовану на перцептивне впізнання (відображення дійсності органами почуттів), пошук інформації, пізнання властивостей предметів і явищ, угруповання, класифікація. Важливо зазначити про рівні реалізації в

пізнавальній діяльності, це наслідувальний, репродуктивний, пізнавально-творчий.

Пізнавальна діяльність корелюється з пізнавальною активністю, яка розглядається нами як важлива умова організації діяльності дітей, де вони можуть само реалізуватися, тобто проявити свої особистісні здібності активно взаємодіючи з іншими, проявляючи самостійність, наполегливість.

Аналіз наукової та методичної літератури дозволив визначити та обґрунтувати педагогічні умови розвитку пізнавальної діяльності та активності здобувачів дошкільної освіти, зокрема організація розвивального середовища закладу дошкільної освіти; пізнавальна активність як показник самовираження уяви та мислення; розвиток дослідницьких умінь тобто активна участь у експериментуванні.

Ще одна важлива умова формування пізнавальної діяльності це правильно підібрані форми, методи і прийоми організації діяльності здобувачів дошкільної освіти на заняттях. Нами застосовано методи експериментування, ігрові методи, проектні методи, які базувалися на технології гуманістичної вальдорфської педагогіці – педагогіці вільного виховання.

Ми погоджуємось з дослідженнями науковців, які обґрунтовують зміст навчально-пізнавальна діяльність як цілеспрямований двобічний процес, де органічно поєднуються безпосередній і опосередкований вплив педагога на усвідомлення дітьми дошкільного віку навколишнього світу. Такий процес є активною взаємодією суб'єктів освітнього процесу, де провідна роль належить вихователю і передбачає визначення цілей, прогнозування очікуваних результатів, врахування мотиваційної сфери, визначення змісту адекватного для засвоєння кожної особистістю, створення розвивального середовища, створення емоційного благополуччя, регулювання процесу пізнання та

спрямування його на досягнення позитивних результатів, оцінювання результатів індивідуального зростання.

У ході дослідження було організовано спостереження, участь прийняли 9 вихованців старшої групи. Результати свідчать про раціональність обраних методів розвитку пізнавальної активності здобувачів дошкільної освіти. Зокрема, на протязі півроку спеціально організованої діяльності нами отримано такі результати: відсотковий показник високого рівню збільшився за всіма показниками в середньому на 5 відсотків та на низькому зменшився. Це свідчить про правильно організовану роботу, врахування педагогічно доцільних методів організації пізнавальної активності та конкретних умов самореалізації здобувачів дошкільної освіти в пізнавальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л.В. Розвиток теорії і практики дитячої гри. Сторінки історії. Дошкільне виховання, 2001. № 7.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А.М. Богущ. К.: Вихователь методист, 2012. 26 с.
3. Балакірева В. А. Особистісно-діяльнісний підхід підготовки майбутніх учителів до трудової діяльності молодших школярів. Теорія та методика навчання та виховання, 2017. Вип. 42. С. 5-18. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv2017423
4. Бєленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. К. : Світич, 2006. С. 148.
5. Бєх І. Д. Виховання особистості : підручник. К. : Либідь, 2008. 848 с.
6. Біла І. Вчимо дивитися, бачити й творити. Дошкільне виховання. № 4, 2004. С. 14 - 18.
7. Бондарєва Т. Дитяче експериментування. Дошкільне виховання. 2002. № 4. С.8-10
8. Брежнєва О.І. Формування пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 1998. №2. С. 12-14. Лисенко Н. В. Організація пошукових дослідницької роботи в дитячому садку. К. : РУМК, 1990. 111 с.
9. Ващенко Г. Виховання дослідницьких здібностей у дітей дошкільного віку. Загальні методи навчання. К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. 415с.
10. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу. Дошкільне виховання. № 10. 2001. С. 8-9.
11. Гозак С.В. Гігієнічна оцінка впровадження вальдорфської педагогічної технології в загальноосвітніх навчальних закладах України : дис... канд. мед. наук: 14.02.01. Київ, 2006. 189 с.

12. Дитина – педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти: колективна монографія / авт. кол.: О.П. Амацьєва, Г.В. Беленька, Н.В. Гавриш, В.В. Докучаєва, В.В. Желанова, Н.О. Курило, С.М. Курінна та ін.; за заг. ред. В.В. Докучаєвої; Держ. закл. «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 492 с.
13. Експериментальна діяльність у ДНЗ / уклад. Швайка Л.А., Молодушкіна І.В. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 192 с.
14. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Іонова О. Зміст вальдорфської освіти – засіб розвитку особистості учня. Рідна школа, 1999. № 7,8. С. 37-40.
16. Ковшар О. Формування пізнавальної активності дошкільників засобами ігрових технологій // Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти (6-7 травня 2010 р.): матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон, 2010. С. 127-131.
17. Кононко О.Л. Активність як провідна характеристика особистісного становлення дошкільника // Теоретико-проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Київ-Житомир-Волинь, 2003. – С. 29-41
18. Концепція Нової української школи <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolah/compressed.pdf>
19. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості [під ред. Л. Н. Прокопенко]. К.: Рад. шк., 1989. 608 с.

20. Логачевська С.П., Савченко О.Я. Диференційоване навчання молодших школярів. Грані творчості. Відп. ред. М.Д. Ярмаченко. Київ: Радянська школа, 1990. С. 25-43.
21. Крутий К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: у 2 ч. Ч.1 . Київ: Освіта, 2009. 302 с.
22. Литвиненко І.С. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. Дошкільне виховання. Київ, 2002. № 4. С. 22-24.
23. Лупаренко С.Є. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки. – Дис. канд. пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. Харків, 2008. 228 с.
24. Маленькі дослідники : програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності / Т. Шумей, І. Сергєєва. Палітра педагога, 2008. N 2. С. 11-18
25. Маленькі дослідники : програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності. Палітра педагога, 2008. № 3. С. 7-13
26. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / Укладач Л.А.Швайка. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 203, [5] с. (Серія «ДНЗ. Вихователю»)
27. Мостова Т. Вальдорфська педагогіка. Освіта України. 1999, №1,2(125). С.11.
28. Методична служба – школі: Інформаційно-методичні матеріали на допомогу працівникам освіти. Випуски 1-5 / Укладачі: Ю.В.Буган, Г.Г.Свінних, В.І.Урусский. Тернопіль: Астон, 2003.
29. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: порадник для вчителя (навчально-методичний посібник) Чернівці, 2018. с. 61.
30. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. с. 51.

31. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред.. Г.С. Тарасенко. К.:Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
32. Пермінова Л.А., Рацкович Є.С. Педагогічні умови організації дитячого експериментування в дошкільному навчальному закладі: Методичний посібник. Херсон: видання МПП «Видавництво «ІТ», 2010. 160 с.
33. Пироженко Т.О. Психологічний супровід інноваційноП освітніх технологій в дитячому садку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль:Навчальна книга-Богдан, 2007. 48 с.
34. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006. 456 с.
35. Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Дошкільна педагогіка. К., 2004. С. 129-136.
36. Програма розвитку дошкільного віку дитини «Я у світі» (нова редакція). Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.
37. Проколієнко Л.М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку. (Бібліотека для батьків). К.: Рад. школа, 1979. 88 с.
38. Савченко О. Ідеї В.Сухомлинського у просторі української освіти. Початкова школа, 2018. № 4, С.2.
39. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.
40. Сухомлинська О.В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін. Педагогічні науки: Зб. наук. пр.: Херсон: ХДУ, 2003. Вип. 35. С. 9–13.

41. Сухомлинський В.О. Статті. Вибр. тв.: в 5 т. К.:Рад школа, 1977. Т.5. 639 с.
42. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. К.: Магістр, 1998. 200 с.
43. Шапалова І. Використання ІКТ в початковій школі. Початкова школа. 2013. №1. С. 38-39.
44. Шумей Л.Т. Маленькі дослідники. Організація пошукової дослідницької діяльності дітей. Палітра педагога, 2008. № 5. С. 15-18.
45. Щукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів. К.: Либідь, 1998. 274 с.
46. <https://vyuchit.work/samorazvitie/lichnostnyj-podhod-vh-pedagogike.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Пшенична Раїса Володимирівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.11.2022

Раїса Пшенична